

specifics of the development of this art in the context of mass culture of the 21 st century), as well as synthesis and typological methods (characteristic features of the mural). The role of mural, street art in the context of domestic and foreign socio-cultural space is analyzed. Since murals can act as a means of communication of various social strata of society, and therefore, are an effective tool for creating a dialogue. It is noted that murals can be a means of communication between various social strata of society, therefore they are an effective tool for creating dialogue. It is emphasized that the popularization of mural images on various web platforms and the coverage of the work of artists of this direction in mass media helps to spread the ideas and slogans of authors not only at the national level, but also at the world level; the activity of municipal mural projects is considered, their main goal is determined – the preservation and restoration of historically significant murals, as well as the creation of new murals with the involvement of the community, most importantly youth and the creation of new opportunities for monumentalists. Emphasis is placed on the fact that the mural not only reflects the picture of social consciousness, which was formed under the influence of certain factors on the worldview of a person, but also exerts an active influence, which leads to the transformation of the socio-cultural space. Significant transformational influence in the process of solving most of the social problems of nowadays in the context of trends in the development of mass culture of the 21 st century makes a mural. Positioning themselves as creativity that has a significant impact on society, at the current stage they contribute to the possibility of awareness and rethinking of many urgent problems that concern each person in particular and the world community in general.

Key words: mural, artist, socio-cultural space, mass culture, street art, society, urban environment.

UDC 75.052(477):008

A MURAL AS A WORK OF ART IN THE CONTEXT OF MASS CULTURE OF THE XXI CENTURY

Diachuk Anastasiia – Master's degree holder,

023 specialty «Fine art, decorative art. Restoration»,

Vlasyk Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Fine and Decorative Arts,

Rivne State Humanitarian University, Rivne

Methodology of scientific research. The research is substantiated by a set of general scientific methods: source-based, analytical, source-based and historical (for processing scientific literature, reference materials and highlighting the peculiarities of the formation of the mural) and cultural approaches; evolutionary methods (to familiarize and determine the specifics of the development of this art in the context of mass culture of the 21 st century), as well as synthesis and typological methods (characteristic features of the mural).

The role of mural, street art in the context of domestic and foreign socio-cultural space is analyzed. Since murals can act as a means of communication of various social strata of society, and therefore, are an effective tool for creating a dialogue. It is noted that murals can be a means of communication between various social strata of society and therefore they are an effective tool for creating dialogue. It is emphasized that the popularization of images of murals on various web platforms and the coverage of the work of artists of this direction in the mass media helps to spread the ideas and slogans of the authors not only at the national level, but also at the world level; the activity of municipal mural projects is considered, their main goal is determined – the preservation and restoration of historically significant murals, as well as the creation of new murals with the involvement of the community, most importantly youth and the creation of new opportunities for monumentalists. Emphasis is placed on the fact that the mural not only reflects the picture of social consciousness, which was formed under the influence of certain factors on the worldview of a person, but also exerts an active influence, which leads to the transformation of the socio-cultural space.

Significant transformational influence in the process of solving most of the social problems of nowadays in the context of trends in the development of mass culture of the 21 st century makes a mural. Positioning themselves as creativity that has a significant impact on society, at the current stage they contribute to the possibility of awareness and rethinking of many urgent problems that concern each person in particular and the world community in general.

Key words: mural, artist, socio-cultural space, mass culture, street art, society, urban environment.

Надійшла до редакції 25.03.2023 р.

УДК 7 (477):621.039

ВИСВІТЛЕННЯ ТЕМИ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

Луцик Дар'я Валентинівна – здобувачка ступеня вищої освіти «Магістр» спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво. Реставрація»,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна

<https://orcid.org/0009-0000-7448-0244>

<https://doi.org/10.35619/ucpm.vi44.628>

daria.lutsyk@gmail.com

Публікація актуалізує питання впливу бурхливого розвитку ядерної енергетики на специфіку мистецької культури ХХ–ХХІ ст. Зроблено спробу розтлумачити різні підходи до інтерпретації концепцій «ядерного мистецтва»

та «ядерного страху» в зарубіжній масовій культурі та українському образотворчому мистецтві. Виявляються історичні передумови появи мистецької течії ядерного мистецтва, а також світової атомної культури, її структурна характеристика та вплив на широкі верстви населення з точки зору популярних символів епохи: Астробоя, Годзілли, Галка та Людини-павука. Проаналізовано розвиток та популяризацію відображення «мирного атому» в монументальному мистецтві України ХХ ст. в контексті вивчення зарубіжного досвіду; окреслюються історичні передумови появи монументальної пропаганди та створення мозаїчних панно з метою підняття позитивної репутації атомної енергетики. Вказано на період переосмислення митцями ставлення до ядерної енергетики після Чорнобильської катастрофи і паралелі з нинішніми обставинами 2022 р. Одразу після трагедії в Чорнобилі подія особливо не потрапляла в радіус уваги художників через сталі канони соцреалізму. Сучасні художники все частіше вдаються до творчої інтерпретації тематики Чорнобильської катастрофи, особливо ця актуальною ця тема стала на тлі сучасних подій.

Ключові слова: ядерне мистецтво, українське образотворче мистецтво, художній досвід, поп-культура.

Постановка проблеми. Нині світ переживає найбільшу ядерну ескалацію з часів Карибської кризи. Перед нами постають питання, які хвилювали суспільство ще в ХХ ст. Чи не перетвориться світ на величезну пустелю з попелища? Чи можна довіряти науці вибір подальшого шляху розвитку людської цивілізації? Чи можна використати атомну енергію, щоб зробити війну більш жахливою? Емоції, які відчуваємо та їх вплив на наше життя вкладаються у концепцію «ядерного страху», який пережило не одне покоління. Переживання і настрої суспільства відображалися в поп-культурі та навіть виокремилися в окрему мистецьку течію «nuclear art». Після чергової катастрофи на АЕС у Фукусімі 2011 р. – певною мірою найсерйознішої ядерної аварії після Чорнобиля 1986 р. – фізіологічні, психологічні та екологічні наслідки ядерної енергетики знову виявилися переконливими для митців, аби інтерес до цієї теми відродився. Питання впливу «ядерної енергетики» на образотворче мистецтво (зокрема українське) і масову культуру в історичній ретроспективі все ще залишається актуальним, зважаючи на контекст сучасних подій 2022 р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам впливу атомної культури на суспільство, мистецтво і поп-культуру присвячено здебільшого наукові дослідження і публікації зарубіжних авторів, до прикладу, С. Вірта [12], Ю. Піовезана [10], І. Пелеа [9] та ін. Вітчизняні фахівці, як правило, зверталися до теми вивчення ядерної енергетики в українських мозаїчних панно ХХ ст., а також сучасної інтерпретації та культурного переосмислення подій Чорнобильської катастрофи 1986 р. Серед них: І. Петрова [5], О. Ліщинська [3], Г. Чучвага [6]. Однак розробка цієї проблематики продовжується.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Значна кількість наукової літератури і статей, присвячених впливу ядерної енергетики на трансформацію суспільства та мистецтва, створює видимість глибокого вивчення означеної нами теми, проте переважна більшість таких матеріалів виконана іноземними авторами. В українському культурному просторі питання впливу атомної енергетики на образотворче мистецтво залишається маловивченим і несистематизованим, незважаючи на глибокий культурний підтекст питання, що всеціло зачіпає сьогоденне суспільство України. Здебільшого огляди українських науковців присвячені художнім трансформаціям під впливом чорнобильської катастрофи. Це цілком справедливо, враховуючи масштаб трагедії, що змінила життя мільйонів. Проте більш ґрунтовні дослідження репрезентації атомної енергетики в образотворчому мистецтві України допомогли би більш якісно систематизувати цей величезний пласт культури і по-іншому оцінити соціокультурні зміни в суспільстві.

Метою статті є виявлення основних моментів розвитку ядерного мистецтва в образотворчому мистецтві України у контексті зарубіжного досвіду та переосмислення ядерного страху.

Вклад основного матеріалу дослідження. Винахід атомної зброї повністю змінив світ. Коли силу радіоактивності лише відкрили, вона була модною і популярною. Навіть після бомбардування Хіросіми і Нагасакі, яке показало, наскільки катастрофічною і руйнівною може бути ядерна енергетика, процес естетизації атома не зупинився. Демонстрація того, наскільки небезпечним може бути використання атомної бомби, створило атому відповідну репутацію. Оскільки людство не має шансів вижити в ядерній війні, атомна енергія має бути лише безпечною і використовуватися в мирних цілях. Хтось впадав у жахливу ейфорію від можливостей, що відкрилися перед обличчям людства, інші схвалювали використання енергії мирного атому, проте більшість все ж таки були занепокоєними і пам'ятали про крихітність нашої планети.

Як зазначає Ю. Піовезан у своїй публікації, популяризація ядерної зброї призвела до виникнення такого феномену як атомна культура, що має три етапи: ранній, високий і пізній [10]. Перший етап розпочався ще в 1945 р. після першого в історії застосування ядерної зброї в Японії і ніс за собою неадекватне піднесення на теренах США, що пояснюється впливом культурної індустрії, що допомогли змінити ставлення людей до ядерної зброї. Наприклад, після першого удару по Японії на шпальтах газети

Life опублікували лише фотографії грибоподібної хмари після вибуху, а не руйнувань, які викликав вибух бомби. Як наслідок, образ ядерної хмари став популярним через свою «красу».

Урешті-решт, світ все ж таки дізнався правду про реальні наслідки атомного удару, хоча й з деяким запізненням. Не останню роль у цьому відіграв спецвипуск журналу *The New Yorker*, повністю присвячений репортажу Дж. Герсі під назвою «Хіросіма». Журналіст протягом року досліджував наслідки ядерного удару та історії шістьох японців, яким вдалося вижити після катастрофи [1].

Період «атомної ери» неабияк впливав на культуру суспільства загалом, а мистецтво як важлива духовна царина не може залишатися осторонь. Відповідно, архітектура, дизайн та образотворче мистецтво перебували під впливом наративів атомної науки. Реакції митців на повсюдне використання атомної енергії та ядерної зброї виявилось в окремій течії сучасного мистецтва під назвою «ядерне мистецтво» (або «nuclear art»; або ж вживають поняття «atomic culture» — атомна культура). Старт мистецької течії дали міланські художники Енріко Бая і Серхіо Данжело, які в 1950 р. організували виставку з символічною назвою «Ядерний живопис». А вже в лютому 1952 р. у Брюсселі митці офіційно проголосили художній рух і опублікували «Технічний маніфест ядерного живопису» [7]. Весь цей час настрої суспільства відображалися також і в поп-культурі, де тема ядерної зброї і страху неодноразово обігрувалася. Такі культурні адаптації допомагали суспільству змінювати своє ставлення до цього винаходу людства. Наведемо найбільш популярні приклади: Астробой, Годзілла, Галк та Людина-павук.

«Астробой» – манга авторства Осаму Тедзука, що заклала фундаментальні основи подальшого розвитку аніме-стилістики. Сам персонаж на ім'я Астробой (в англійському перекладі *Astro Boy*, а в оригіналі – *Tetsuwan Atom*) був своєрідною рефлексією на тему милітаризму та використання ядерної зброї – двох провідних тем для японської культури другої пол. ХХ ст. При цьому весь сюжет був повністю орієнтований на дитячу аудиторію, а головний герой коміксів і мультфільму став позитивним персонажем (незважаючи на неоднозначне ім'я), що прагнув допомогти всім навколо.

«Годзілла» – фільм, у якому розповідається про стародавнє чудовисько, що трансформувалося внаслідок ядерного удару. Після полишення свого природного середовища існування, створіння починає руйнувати японські міста. Помста Годзілли людству стає тривожною алегорією того, наскільки катастрофічними можуть бути наслідки використання атомної зброї. Він стає збірним образом травми ядерного страху, що підкреслюється візуальною агресивністю сцен, де Годзілла нападає на міста, уособлюючи жахи, що пережила Японія під час бомбардування Хіросіми і Нагасакі. Режисер та сценарист Ісідо Хонда описує процес розробки Годзілли так: «Більшість візуальних образів були пов'язані з моїм досвідом пережитої війни. Годзілла виділяється в якості метафори миру замість війни та поваги до безмежної сили природи. Оповідь за ярликом «наукової фантастики» приховує проблематичну реальність, коли порушується баланс між людиною та природою, що знаменує кінець всього живого» [9].

Відомий японський художник Такасі Муракамі, досліджуючи ядерний страх, створював пересувні виставки, а також написав книгу «Маленький хлопчик» на тему ядерного впливу на постмодерністське мистецтво [12]. Сам Муракамі зробив серію малюнків із грибоподібною хмарою у формі скелету. Це, напевно, головний «ядерний герой» митця – Тайм Бокан. Яскравий дизайн був запозичений з дитячого мультиплікаційного шоу, де хмара з черепом сигналізувала про смерть злодію. Таким чином, художник трансформував свій ядерний страх у «веселі грибоподібні хмарки».

Якщо кінець 50-х років ХХ ст. ознаменувався тривожністю через можливе розв'язання ядерної війни, то після такої напруги настав відносний спокій. Наприклад, у 1962 р. неочікувано з'явилися культові персонажі: Людина-павук та Галк. Проте не все так просто, доволі цікавим фактом є те, що ці популярні у всьому світі супер герої отримали свої надможливості завдяки радіації: першого вкусив радіоактивний павук, а другий отримав величезну дозу радіації під час вибуху атомної бомби. У результаті звичайні люди стали супергероями, а в очах мільйонів людей радіація перестала бути синонімом смерті. Таким чином, попередній досвід людства дещо нівелювався через культурне переосмислення нових образів і суспільство стало спокійніше сприймати тему ядерної енергії.

Тема ядерного мистецтва в Україні розвинулася доволі несподіваним шляхом у контексті порівняння із зарубіжжям, а саме через відображення у монументальній мозаїці. Взагалі історія розвитку монументального мистецтва в Україні налічує не одне століття, а перші монументальні мозаїки беруть витоки ще з часів Київської Русі.

За радянських часів відбувся розвиток мистецтва мозаїки. Тогочасні мозаїки створюють характерний візуальний код пострадянського простору. Зі зміною основних канонів архітектури і будівництва на будівлях з'явилося чимало великих плоских горизонтальних поверхонь, які почали використовувати, розміщуючи там мозаїчні панно. Оскільки одноманітність ритму стін споруди, витягнутої по горизонталі, пригнічує пішоходів, які проходять поруч, мозаїка слугувала ще й композиційним «розріджувачем».

План монументальної пропаганди В. Леніна, який він запропонував втілити в СРСР, був запозичений у Т. Кампанелли. В утопії «Місто Сонця» [2] описується наявність великого числа живописних робіт у міському просторі, які мають освітню функцію: у процесі створення світлого майбутнього потрібно розбудувати таке місто, де на будівлях будуть зображення такого майбутнього, а це дасть втілити мрії в життя.

Монументальна радянська пропаганда мала на меті створити такий собі героїчний образ радянської людини й народу [5]. Якщо це щось пов'язано з наукою, наприклад, наукові інституції, то це повинен бути образ, який вкладається у контекст прославлення науки. Вчений має репрезентуватися як надлюдина, яка крокує в майбутнє і досягає чогось нереального. Грандіозні смальтові мозаїки надзвичайно чудово демонструють подібні сенси. Це були не лише візуалізація певних стандартів, що формувалися державними замовленнями або призначенням будівлі. Сюжети мозаїк переважно залежали від типу і призначення споруди, якими їх прикрашали.

Парадоксально, але саме «монументалка» – пропагандистське мистецтво – стало майданчиком творчості і самовираження митців, яких на той час перманентно обмежували в розкритті свого «я». Крім того, часто виконання таких замовлень було чи не єдиним способом для художників заробити собі на життя. Тогочасне академічне мистецтво представлялося суворим соцреалізмом, відступ від канонів жорстко карався, а в мозаїці талановиті художники мали можливість інтерпретувати форму по-своєму, проводити експерименти [14].

Мозаїки бували різними – як унікальними, вражаючими, так і більш звичайними й посередніми. Наприклад, монументальні мозаїки, присвячені ядерній енергетиці – виняткове в своєму вигляді явище, представлене ледь не лише в Україні. Проте подібного не зустрінеш ні в західноєвропейських країнах, ні в Сполучених Штатах Америки. Українські атомні електростанції та їх міста-супутники мають чимало таких мозаїк, що стали візитівкою не лише самих станцій, але й України на світовій мистецькій арені.

Порівнюючи українські тогочасні твори, які висвітлювали тематику ядерної енергетики, з зарубіжними, не можна не помітити позитивний контекст, що доносився через ці роботи, на кшталт «при мирному використанні атомна енергія принесе лише користь для суспільства».

Найбільш відомими художніми роботами на тему ядерної енергетики є монументальне панно на фасаді адміністративної будівлі Південноукраїнської атомної електростанції (Рис. 1), тривимірні мозаїчні барельєфи у Прип'яті (Рис. 2), масштабна легендарна мозаїка «Ковалі сучасності» авторства творчого тандему Г. Зубченко та Г. Пришедька (Рис. 3). Автори даного панно створили чимало шедевральних мозаїк, як самі, так і в співпраці з А. Горською, О. Заливахою та іншими митцями. Та найвідоміші їх твори, зазвичай, репрезентують передову науку загалом і ядерну енергетику зокрема.

Рис. 1. «Ясняя» – панно на фасаді Південноукраїнської АЕС.

Рис. 2. Тривімірне мозаїчне панно у м. Прип'ять

Рис. 3. Мозаїка «Ковалі сучасності» на стіні Інституту ядерних досліджень НАН України

Конкретно мозаїчне панно «Ковалі сучасності» присвячений фахівцям ядерної енергетики. За словами мистецтвознавців, мозаїка зображує приборкання вченими таємниць ядерної енергії, таких новітніх собі прометеїв, які кують майбутнє: розщеплюють ядро для створення «мирного атома». Робота створена в середині 70-х років ХХ ст., над нею працювали понад 2 роки. Динамічність композиції не залишає глядачів байдужими, панно часто потрапляє на обкладинки та світлини книг і статей журналів, присвячені радянському соціалістичному монументалізму. Також кадри з «Ковальми сучасності» облетіли весь світ завдяки мінісеріалу «Чорнобиль» від НВО, а у 2019 р. мозаїку «оживили» у віртуальній реальності в якості цифрової 3D інсталяції на одній з площ Відня для шоу «Ukrainian Night: Electronic Music and Art».

Крім того, в Україні є багато менш відомих мистецьких робіт, що демонструють науковий прогрес, проте варті уваги не лише як символ епохи соцреалізму. Це і вітраж у 18 корпусі КПП ім. І. Сікорського, і мозаїка «Атомний Прометей» у місті-супутнику Хмельницької атомної електростанції Нетішині, об'ємна панно в Енергодарі на КДЦ «Молодіжний» та ін.

Варто зауважити, що дані монументальні роботи залишилися художніми образами, такими собі симулякрами. Ідеологічна сила, яка закладалася в ці твори, зникла в момент, коли зник сам Радянський Союз, хоча від цього роботи не перестають бути політичними за своєю темою та формально пропагандистськими. Все ж таки відмовлятися від культурних здобутків 70-річного періоду в історії держави нераціонально і зневажливо.

Окрім описаного вище унікального явища монументальної мозаїки радянських художників, яка «прославляла мирний атом і науковий прогрес», у царині образотворчого живопису течія ядерного мистецтва розвивалася доволі в'яло. Аж поки у нас не з'явилася своя болюча і важлива точка відліку для всього подальшого розвитку української культури – катастрофа 1986 р. у Чорнобилі, що мала багато негативних наслідків, вплинула на суспільство не лише фізично, а й духовно. Відгомін аварії відчувається і донині, а дослідники (зокрема, Спенсер Вірт) вводять поняття «нуклеарна культура», що фіксує реакції і відповіді різних царин культури на атомні загрози [3].

Спершу, як не дивно, Чорнобильська аварія майже не потрапляла у фокус уваги художників. Для офіційно затвердженого мистецтва соцреалізму вибух на атомній станції, вочевидь, не належав до тем, вартих уваги. Ось що пише про це А. Ложкіна в своїй книзі: «Вже постфактум зловісного сенсу набув цілий пласт радісних соцреалістичних індустріальних пейзажів, створених за держзамовленням у процесі будівництва ЧАЕС у 1970-х роках. Дисиденти інтерпретували вибух на атомній станції як провал ненависного радянського істеблішменту і здебільшого так само мовчки переживали все, що сталося» [4]. Також вона визначає найбільш знакові твори, присвячені цій темі: фотографічну серію «Чорнобиль» В. Маруценка (проект тривав впродовж 9 років, перший знімок зроблено у травні 1986 р., а останній – у серпні 1995 р.), живописний твір «Катастрофа» гіперреаліста С. Базилева, серію портретів ліквідаторів аварії на ЧАЕС авторства Д. Нагурного.

Сучасні митці інтерпретують Чорнобиль по-різному. Зазвичай відомі закордоном твори мистецтва, присвячені цій темі – фотографії та кіно. Постчорнобильське мистецтво переповідає символічні оповіді і передає історію катастрофи у метафорах, що відсилають до покаяння і прийняття долі [6]. Також картини цієї теми створюються серіями (до прикладу, серії М. Савицького, О. Бреуса, Х. Катракіс та ін.).

Однією з перших постчорнобильських картин в Україні стала робота Л. Міщенко «Я хочу жити», написана незабаром після катастрофи. На цій картині художниця зображає свою маленьку доньку як символ усіх дітей, що стали заручниками екологічної катастрофи, якої ніхто і ніколи не очікував.

Чорнобильська катастрофа також сколихнула митців на переосмислення екологічної ситуації. Свідченням цього є створення у 1991 р. асоціації дизайнерів-графіків ««4-й Блок» (назва на згадку про вибух четвертого енергоблоку ЧАЕС). Ініціатором заснування і незмінним очільником асоціації є О. Векленко, митець, професор Харківського державного університету дизайну і мистецтва, ліквідатор аварії на Чорнобильській станції. Учасники асоціації проводять трієнале – міжнародний фестиваль графічного дизайну (екофест). «4-й Блок» ініціює не лише художньо-екологічні проекти, а й займається активною просвітницькою, соціальною екологічною діяльністю, проводить регулярні акції, форуми, майстер-класи.

Висновки. Винайдення і розвиток ядерної енергетики відчутно вплинуло на становлення світової культурної парадигми. Зокрема людство впродовж тривалого часу переживало «ядерний страх», тому що боялося ядерної війни. Початок атомної ери не обійшов увагою митців, які висловлювали свої переживання в художніх роботах, переосмислювали свій ядерний страх або ж навпаки, захоплення «атомом». У свою чергу, настрої суспільства відображалися і в популярній культурі за допомогою коміксів, літератури, кінематографу тощо. Проте відродження інтересу людства до ядерних питань у 2022 р., на жаль, пов'язане з найбільш напруженою ескалацією з часів минулого століття та повномасштабною російсько-українською війною. З огляду на теперішню ситуацію нами здійснена спроба вивчити питання впливу ядерної енергетики на масову культуру та українське образотворче мистецтво в історичному розрізі.

Зважаючи на актуальність досліджуваної теми, вважаємо доцільним проведення *подальших досліджень*, які дозволять детальніше висвітлити вплив проблематики ядерної енергетики на сучасну творчість митців.

Список використаної літератури

1. Герсі Д. Хіросіма. Львів : Човен, 2022. 208 с.
2. Кампанелла Т. Город Солнца. Утопический роман XVI-XVII веков. Москва : Худож. лит., 1971. 493 с.
3. Ліщинська О. Екологічна трагедія Чорнобиля у візуальному мистецтві: філософсько-естетичне осмислення та інтерпретації. *Culturologica Slovaca. Internetový časopis. Katedra kulturologie filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Hlavný redaktor: Miroslav Ballay*. 2018. № 3. С. 152-159.
4. Ложкіна А. Перманентна революція. Мистецтво України XX – початку XXI століття. Київ : Art Huss, 2019. 544 с.
5. Петрова І., Лотоцька С. Державна політика у сфері монументального мистецтва в УРСР (50–80 рр. XX ст.). *Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини*. 2020. С. 237-241.
6. Чучвага Г. Пам'ять, травма та материнство: пост-апокаліптичний погляд на Чорнобиль. *Схід/захід: українознавство*. 2020. Т. 7. Вип. № 2. С. 2-34.
7. Caramel L. *Arte in Italia, 1945-1960, Vita e Pensiero, Milano*, 1994. 488 p.
8. Nikiforov Y., Balashova O. N., Lizaveta G. *Decommunized: Ukrainian Soviet Mosaics*. DOM publishers, 2017. 256 p.
9. Pelea I. *Exploring the Iconicity of Godzilla in Popular Culture. A Comparative Intercultural Perspective : Japan-America. Postmodernism Problems*. 2020. Т. 10. №. 1. С. 18-40.
10. Piovezan I. *Atomic Culture and Cultural Industry: Their Spread and Acceptance in America During 1940 s and 1960 s. Undergraduate Research*. 2021. Т. 1. №. 2. P. 154-172.
11. Schneiderwind J. *Godzilla as the Bridge: The Destruction of Hiroshima, Nagasaki, and Fukushima Arcadia*. 2020. 5 p.
12. Weart S. R. *The rise of nuclear fear*. Harvard University Press, 2012. 384 p.

13. Твоя Підпільна Гуманітарка. Тут живуть дракони. Серія 1: Естетизація, страх і обожнювання атома, 2021. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MUoo0BSGjjg> (дата звернення: 12.12.2022).

14. Shcherbenko Art Centre. Лекція Євгенії Моляр «Українське радянське монументальне мистецтво. Мозаїка», 2018. *You Tube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=31KdEjVkdXm> (дата звернення: 07.12.2022).

References

1. Hersey D. Hiroshima. Lviv : Choven, 2022. 208 s.
2. Campanella T. City of the Sun. Utopian novel of the XVI-XVII centuries. Moscow : Khudozhestvennaya Literatura, 1971. 493 s.
3. Lishchynska O. The environmental tragedy of Chornobyl in the visual arts: philosophical and aesthetic understanding and interpretation. *Culturologica Slovaca. Internetový časopis. Katedra kulturológie filozofickej fakulty University Konštantina Filozofa v Nitre. Hlavný redaktor: Miroslav Ballay*. 2018. № 3. S. 152-159.
4. Lozhkina A. Permanent Revolution. The Art of Ukraine in the Twentieth and Early Twenty-First Centuries. Kyiv : ArtHuss, 2019. 544 s.
5. Petrova I., Lototska S. State Policy in the Field of Monumental Art in the Ukrainian SSR (50-80 s of the XX century). *May Studies : History, Political Science, International Relations*. 2020. S. 237-241.
6. Memory, Trauma and Motherhood: A Post-Apocalyptic View of Chornobyl. *East/West : Ukrainian Studies*. 2020. T. 7. Issue No. 2. S. 2-34.
7. Caramel L. Arte in Italia, 1945-1960, Vita e Pensiero, Milano, 1994. 488 p.
8. Nikiforov Y., Balashova O. N., Lizaveta G. Decommunized : Ukrainian Soviet Mosaics. DOM publishers, 2017. 256 p.
9. Pelea I. Exploring the Iconicity of Godzilla in Popular Culture. A Comparative Intercultural Perspective: Japan-America. *Postmodernism Problems*. 2020. T. 10. №. 1. C. 18-40.
10. Piovezan I. Atomic Culture and Cultural Industry: Their Spread and Acceptance in America During 1940 s and 1960 s. *Undergraduate Research*. 2021. T. 1. №. 2. P. 154-172.
11. Schneiderwind J. Godzilla as the Bridge: The Destruction of Hiroshima, Nagasaki, and Fukushima Arcadia. 2020. 5 p.
12. Weart S. R. The rise of nuclear fear. Harvard University Press, 2012. 384 p.
13. Your Underground Humanitarian. Dragons live here. Series 1: Aestheticisation, Fear and Adoration of the Atom, 2021. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MUoo0BSGjjg> (accessed 12.12.2022).
14. Shcherbenko Art Centre. Lecture by Yevheniia Moliar «Ukrainian Soviet Monumental Art. Mosaic», 2018. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=31KdEjVkdXm> (accessed 07.12.2022).

COVERAGE OF THE TOPIC OF NUCLEAR ENERGY IN THE FINE ARTS OF UKRAINE THROUGH THE PRISM OF FOREIGN EXPERIENCE

Lutsyk Daria – recipient of the Master's degree of the specialty 023 Fine arts, decorative arts, restoration of the Faculty of Art and Pedagogy of Rivne State University for the Humanities, Rivne

The publication raises the issue of the impact of the rapid development of nuclear energy on the specifics of the artistic culture of the 20 th-21 st centuries. The article attempts to explain different approaches to the interpretation of the concepts of «nuclear art» and «nuclear fear» in foreign popular culture and Ukrainian fine art. The article describes the historical background of the nuclear art movement and the global nuclear culture, its structural characteristics and influence on the general population in terms of popular symbols of the era: Astro Boy, Godzilla, Gulk, and Spider-Man. At the same time, the development and popularisation of the representation of the «peaceful atom» in the monumental art of twentieth-century Ukraine is analysed in the light of foreign experience. In the same context, the historical background of the emergence of monumental propaganda and the creation of mosaic panels to raise the positive reputation of nuclear energy is outlined. The article also describes the period when artists rethought their attitude to nuclear energy after the Chornobyl disaster and the parallels with the current circumstances of 2022. In the immediate aftermath of the Chornobyl tragedy, the event was not particularly in the radius of artists' attention due to the established canons of socialist realism. Contemporary artists are increasingly resorting to creative interpretations of the Chornobyl disaster, and this topic has become especially relevant in the context of current events.

Key words: nuclear art, Ukrainian fine art, artistic experience, pop culture.

UDK 7(477):621.039

COVERAGE OF THE TOPIC OF NUCLEAR ENERGY IN THE FINE ARTS OF UKRAINE THROUGH THE PRISM OF FOREIGN EXPERIENCE

Lutsyk Daria – recipient of the Master's degree of the specialty 023 Fine arts, decorative arts, restoration of the Faculty of Art and Pedagogy of Rivne State University for the Humanities, Rivne

The purpose of this article is to analyse the main moments of the development of nuclear art in the visual arts of Ukraine in the context of foreign experience and rethinking nuclear fear.

Research methodology. Foreign publications on the impact of nuclear culture on society, art and pop culture have been analysed. Also, domestic publications on the study of nuclear energy in Ukrainian mosaic panels of the twentieth century, and modern interpretation and cultural rethinking of the events of the 1986 Chornobyl disaster were considered.

Results. The invention and development of nuclear energy has had a significant impact on the formation of the global cultural paradigm. In particular, humanity has long experienced «nuclear fear» because it feared a nuclear war. The beginning

of the atomic era did not escape the attention of artists who expressed their feelings in their artworks, rethinking their nuclear fear or, on the contrary, their fascination with the «atom». In turn, public sentiment was reflected in popular culture through comics, literature, cinema, etc. In Ukraine, the image of nuclear energy was portrayed through monumental art. Thus, future generations have inherited many remarkable works of that time – mosaic panels by the best artists dedicated to nuclear power, which impress with their scale and picturesque execution. One of the world's worst environmental and man-made disasters, the Chernobyl accident, gave Ukrainian society a fresh look at nuclear safety and the fragile attitude to the environment. However, the revival of humanity's interest in nuclear issues in 2022 is unfortunately associated with the most intense escalation since the last century and a full-scale Russian-Ukrainian war.

Novelty. In the Ukrainian cultural space, the issue of the impact of nuclear energy on the visual arts remains poorly understood and unsystematic, despite the deep cultural implications of the issue, which fully affects the contemporary society of Ukraine. The article attempts to explore the representations of nuclear energy in the visual arts of Ukraine through the prism of foreign culture.

The practical significance. The information contained in this article may be useful for Ukrainian researchers studying the development of atomic culture in the fine arts.

Key words: nuclear art, Ukrainian fine art, artistic experience, pop culture.

Надійшла до редакції 25.04.2023 р.

УДК 658.512.2

ДИЗАЙН У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ

Рихліцька Оксана Дмитрівна – кандидат філософських наук, доцент,
Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-6603-9915>
<https://doi.org/10.35619/ucpm.vi44.629>
o.rykhlitska@ukr.net

Тормахова Анастасія Миколаївна – кандидат філософських наук, доцент,
Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-7178-850X>
tormakhova@ukr.net

Окреслюється специфіка дизайну в контексті сучасного культурного розвитку. Відмічається всеохоплюючий характер дизайн-практик, які стосуються різних сфер суспільної культури. Визначено, що теоретичне осмислення дизайну відбувається в період його інституалізації. Дизайн має належність відразу до двох сфер – мистецької та промислової. Він має елементи, що роблять його дотичним до мистецтва. Це яскраво виражений візуальний образ, що в певному сенсі є відмінним від попередніх зразків. Проте, на відміну від мистецького витвору, який у своєму класичному розумінні завжди претендує на виключність та одиничність, предмет дизайну повинен мати поширення та ставати предметом масового тиражування. Дизайн-практики виступають трансляторами культурних цінностей, є комунікативним інструментом. Дизайн може виступати засобом поширення національних та етнічних традицій.

Ключові слова: дизайн, історія, культура, риси, виробництво.

Постановка проблеми. Дизайн є сферою, яка є вкрай затребуваною. Поширення має дизайн одягу, інтер'єру, автівок чи зброї. Проте постає питання щодо особливостей становлення дизайну, його розвитку в інституційну форму та специфіки втілення у різних галузях. Вирішення цього завдання не лише дозволить висвітлити базові ознаки дизайну як сфери поєднання технічного та естетичного компонентів, а й представити ті лакуни, що є актуальними в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розвитку дизайну, як специфічної галузі, розкривалось у роботах А. Пригорницької [5]. Дослідження дизайну представлено в працях Є. Буцикіної [1]. Актуальні проблеми дизайну у сучасному філософському дискурсі висвітлено в наукових розвідках В. Даниленка [2], О. Колісник [3], І. Рижової [6]. Дизайн як культурно-ціннісна універсалія розкривається в працях Л. Оршанського, М. Курач [4]. Орнаменталістику у сучасних дизайн-практиках досліджували О. Рихліцька та О. Косик [7]. Особливості зв'язку природи, ландшафту, дизайну висвітлюються в праці Т. Макалун та Н. Бей [8]. Однак ця проблематика лише стає предметом наукового студіювання.

Мета статті – дослідити особливості інтерпретації феномену дизайну в контексті сучасного культурного розвитку. З огляду на наявність чималої кількості розробок, присвячених окремим сферам розвитку дизайну, вкрай необхідними є дослідження, в яких би підсумовувались загальні принципи дизайну та було представлено його роль у культурі сьогодення.

Вклад основного матеріалу. Сучасний науковий дискурс вкрай часто розгортається у зв'язку з феноменом дизайну. Дизайн інтерпретується як універсальний механізм, інструмент конструювання предметного та суб'єктного світів. Водночас, його дослідження виявляє ряд суперечностей, що